



VILJA ELLER FÖRMÅGA?

En studie av militärteoretikers inverkan på flygvapnets operativa utveckling, 1931-1933.

Av: Malin Eriksson
C-uppsats Militärhistoria HT 17
Handledare: Maria Gussarsson

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	2
1.1 Syfte	4
1.2 Teori	6
1.3 Metod	10
1.4 Material och Källdiskussion.....	12
1.5 Forskningsläge	14
1.6 Disposition	18
2. Undersökning	19
2.1 Förutsättningar för undersökningens analys	19
2.2 Generalstabens övningar utifrån Douhets teori och kategorin bestraffning.....	21
2.3 Generalstabens övningar utifrån von Seeckt och kategorin nekande.....	28
2.4 Resultatsdiskussion	37
3. Källförteckning.....	41
3.1 Otryckta källor.....	41
3.2 Litteratur.....	41

1. Inledning

Hösten 2017 avslutades Aurora 17 vilken var den första svenska försvarsgemensamma övningen sedan år 1993.¹ Övningen syftade till att öva samordning mellan stater såväl som mellan och inom försvarsgrenarna. Övningsverksamhet är en viktig beståndsdel för det svenska försvarets samtliga vapengrenar och så även för flygvapnet. Vad som genomgående karaktäriserar flygstriden över tid är det snabba tempo inom vilket striden sker.² Denna typ av stridsverksamhet, som sker under starka fysiska och psykiska påfrestningar, under inverkan av G-krafter samt höga höjder, kräver en pilot med god erfarenhet av luftstriden, dess karaktäristik men även kunskap om det egna planets möjligheter och begränsningar.³ Det är inte utan anledning som en pilots erfarenhet ofta väljs att mätas i antal flygtimmar. Övning är en fundamental byggsten för utvecklandet flygstridskrafternas förmåga och ett lackmustest för hur väl rådande doktrin håller mot den upplevda hotbilden.

Under större delen av mellankrigstiden var det främst hotet österifrån som ansågs vara det mest påtagliga. Tyskland var efter första världskriget militärt svagt som följd av Versaillesfördragets villkor. Vid Hitlers övertagande år 1933 kom detta förhållande snabbt att ändras med beslutet om att lämna Nationernas Förbund (NF) samt att åter kraftigt upprusta den tyska militären. Allt kulminerade med 1935 års deklaration om att helt lämna Versaillesfördragets villkor och Tyskland blev därmed åter ett hot mot den Europeiska freden.⁴ Innan denna europeiska omvälvning ansåg Helge Jung, som var major i Generalstaben och senare överbefälhavare, Sovjetunionens strävanden efter "absolut herravälde i världen" vara av störst oro för Sveriges del och fog nog för att inte säkert kunna se ljus på den då rådande freden.⁵ För ett möjligt sovjetiskt

¹ <http://blogg.forsvarsmakten.se/flygvapenbloggen/2017/09/28/flygets-deltagande-i-aurora-17> (hämtad 5/10-2017)

² Smedberg, Marco. *Om luftkriget. Från luftballonger till systemflygplan*. Stockholm: Page One Publishing AB. 1998. sid: 14-17

³ Smedberg (1998) sid: 11

⁴ Huldt, Bo 'Svensk nedrustnings- och säkerhetspolitik från tjugotal till åttiotial', i Hugemark, Bo (red.) *Neutralitet och försvar: Perspektiv på svensk säkerhetspolitik 1809-1985*. Militärhistoriska förlaget: Stockholm. 1986. sid: 190.

⁵ Jung, Helge. *Antingen - Eller. Freds- och försvarsproblemet i saklig belysning*. Stockholm: Ny Militär Tidskrift Bokförlag. 1930. sid: 36

krigsscenario målades olika krigsfall upp för hur ett sådant kunde se ut.⁶ Det troligaste ansågs vara att Sverige, tyngt av NF:s fördrag, skulle tvingas insätta ett militärt sanktionsingripande på finsk mark i syfte att stävja ett sovjetiskt anfall.⁷

Tiden som denna uppsats behandlar, år 1931-1933, är det hotet från öst som är det påtagliga, ett igenkännande drag från idag. Samtidigt såg även den finansiella delen av försvaret ut mycket så som den gjort efter kalla kriget, gravt underfinansierad med en under lång tid krympande organisation. Mellankrigstiden och den nutida kontexten har likheter i dessa två avseenden sett utifrån övningsverksamhetens uppmålade hotbild men även de medel som stod till det svenska försvarets förfogande.

Sett till vapen, teknik och doktrinutveckling ser förhållandena givetvis annorlunda ut idag mot hur det var under tidigt 30-tal. Kunskap och erfarenhet om flygvapnets begränsningar såväl som möjligheter är avsevärt bättre än under mellankrigstiden då flyget som stridsmedel var nytt och i stort sett obeprövat. Dess framtida användning var omstritt och uppdelad mellan dem som såg flygvapnet som ett taktiskt tillskott och dem som såg det som ett strategiskt. Det taktiska användandet var inriktad mot understödande uppgifter åt armén och marinen medan det strategiska såg flygvapnet som en fristående försvarsgren med anfallsmål mot städer och större industrier. Luftkriget skulle där vara separerat från markkriget och var av avgörande natur. En dikotomi som gör sig gällande än idag.⁸

Det försvarsbeslut som kom år 1925 slog fast att flygvapnet på pappret skulle vara en egen fristående försvarsgren, vilken tidigare varit uppdelad i ett armé- och ett marinflyg. Detta var ett politiskt taget beslut grundat på statsfinansiella skäl och emot vad den militära expertisen hade önskat.⁹

Flygvapnet kom därmed att starta sina första levnadsår under mycket turbulenta och ofördelaktiga förhållanden sett till såväl ekonomiska som interna stridigheter men även utifrån en oklar syn på flygvapnets framtida roll i krig.

⁶ För en beskrivning av olika krigsfall se Norberg, Erik. *Flyg i beredskap. Det svenska flygvapnet i omvandling och uppbyggnad 1936-1942*. Stockholm: Allmänna förlaget. 1971. sid: 22-25

⁷ Jung (1930) sid: 36

⁸ Widén, Jerker., Ångström, Jan. *Militärteoris grunder*. Stockholm: Försvarsmakten. 2005. sid: 244

⁹ Böhme, Klaus-Richard. *Svenska vingar växer. Flygvapnet och Flygindustrin 1918-1945*. Stockholm: Militärhistoriska förlaget. 1982. sid: 11

1.1 Syfte

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur Generalstabens såg på flygvapnets användning i konventionell strid. Under mellankrigstiden raserade en debatt om flygets roll där vissa tillskrev det nya vapnet en helt avgörande förmåga medan andra menade att flyget var bäst lämpat som understödjande part till markstridskrafterna.¹⁰ Varianter av dessa två linjer förekom även i stor utsträckning men kort kan de delas in i ett strategiskt och ett taktiskt nyttjande av flygvapnet. Det strategiska syftade till bombanfall mot städer och större industriområden i syfte att slå mot de civilas vilja medan det taktiska höll flygvapnet som understödjande vapengren till armén. Att få en förståelse för vilken av dessa tankeströmningar som dominerade och söka utröna varför en linje var mer närvarande än en annan är det större syftet med denna undersökning.

Inom det svenska försvaret fanns under 1930-talet liten erfarenhet och praktisk kunskap om flygvapnets möjliga användningsområden samt dess effekt och vilken roll vapnet kan tänkas ha i ett framtida krig. Detta är något som även nämns i Generalstabens övningar.¹¹ Det var ingenting unikt för svenskt vidkommande. Flyget som under större delen av första världskriget främst används till spaning för att under år 1918 sättas in även som bombplan, var för tiden ett nytt redskap.¹² Detta faktum gör det intressant att undersöka hur flygvapnet utformades under sin första tid som fristående gren och vilka teoretiska influenser som kan påverkat utformandet av en då outtalad doktrin.

Genom övning och direkt strid ges den rådande operativa doktrinen sitt praktiska uttryck. Idéer om flygvapnets användningsområden, hur styrkor ska organiseras inom och mellan vapengrenar samt vilka typer av vapen som behövs utvecklas för framtida krig är några av de grundläggande tankarna i utvecklandet av militärteori.¹³ Militärteori i sin tur ger upphov till de doktriner som militären sedan utvecklar,

¹⁰ Norberg (1971) sid: 12

¹¹ Generalstabens arkiv (KrA) (H), Centralavdelningen (H), Serie F, Hemliga handlingar ordnade efter ämne, Första avdelningen, b) Strategiska krigsspel 1931-1933, vol 1. I Mapp märkt "Krigsspel 1932-1933" sid: 7

¹² Smedberg (1998) sid: 12

¹³ Corum, James S. *The Luftwaffe. Creating the Operational Air War, 1918-1940*. Kansas: University Press of Kansas. 1997. sid: 2

anpassad efter egna förhållanden som exempelvis de politiska, ekonomiska och kulturella samt till den upplevda hotbilden. Doktriner kan sägas vara institutionaliserad kunskap bunden till tid och rum, medan teorier har en mycket mer generell och tidlös ambition.¹⁴

Då det, som tidigare nämnt, inte fanns mycket praktisk erfarenhet, utöver första världskriget, för statsmakterna att ta del utav och analysera flygvapnets framtida roll genom finns anledning att studera hur luftmaktteoretiker kan ha influerat flygvapnets doktrinutveckling. Än idag finns inte mycket skrivet om hur mellankrigstidens teoretiker kan ha inverkat på den svenska operativa doktrinens utveckling under flygvapnets första levnadsdecennium. Däremot finns det gott om studier som behandlar tiden under andra världskriget och det kalla kriget och fram till idag.

Att luftkrigföringens operativa utveckling under mellankrigstiden är mer sparsamt undersökt är ingenting unikt för svenskt vidkommande. Corum påpekar detta som ett faktum för flera länder i väst för att sedan mer specifikt redogöra för hur den operativa luftutvecklingen sett ut i Tyskland. Studier kring doktrinutveckling menar Corum också är något som rent generellt är mer sparsamt undersökt än exempelvis den flygtekniska utvecklingen.¹⁵

För att få fram en förståelse för hur svensk militär var ämnat att nyttja flygvapnet i strid kommer källor från Generalstabens övningar för ett svenskt sanktionsingripande i Finland att ställas mot dåvarande teorier. Källorna är dock inte tillräckliga för att ge en heltäckande förståelse för den operativa doktrinutvecklingen under mellankrigstiden men det är en välbehövlig början. Den övergripande frågeställning som uppsatsen ämnar söka svar på är:

- Hur kan samtida militärteoretiker inom luftmakt sägas ha inverkat på svenska krigsmaktens användning av flygvapnet under tidigt 1930-tal?

¹⁴ Widén/Ångström (2005) sid: 7

¹⁵ Corum (1997) sid: 2-3

1.2 Teori

Uppsatsen kommer att använda delar ur Robert A. Papes kategoriseringsmodell som presenteras i hans bok "*Bombing to Win*". Pape har genom en sammanställning av olika teoretikers bidrag till flygvapnets roll i kriget funnit fyra kategorier som företräder olika tillämpbara tvångsmaktsutövande strategier. Dessa fyra kategorier är: "bestraffande", "riskgenererande", "nekande" och "dekapiterande".¹⁶ Papes egna modell kommer att presenteras nedan samt diskuteras och modifieras för att vara tillämpbar på denna studie.

För att förstå inom vilken kontext de ovan presenterade strategierna verkar inom krävs först en diskussion om begreppet "tvångsmakt". Pape beskriver tvångsmakt som de handlingar som en stat genomför i syfte att påverka en motståndares uppförande genom att manipulera kostnader och vinster. Tvångsmakt involverar att övertyga en motståndare att avbryta en pågående handling eller att välja en ny handlingskurs genom att påverka motståndarens upplevda kostnadskalkyl.¹⁷ En fundamental skillnad mellan tvångsmakt och avskräckning, som är viktig att nämna, är att medan avskräckning syftar till att avråda sin motståndare att ändra sitt beteende så ämnar tvångsmakt att få sin motståndares beteende ändrat.¹⁸ Tvångsmakt förutsätter därmed att motståndaren har påbörjat en handling som den egna staten inte kan godkänna och försöker därför få sin motståndare att avbryta sitt förfaringsätt och gå med på de eftergifter som framställs. För denna studie lämpar sig denna kontext väl, samt de teorier som faller inom begreppet, då de övningar som Generalstaben genomförde, som är underlag för denna studie, utgår ifrån ett redan påbörjat sovjetiskt anfall. Övningarna utgår ifrån att finskt territorium har intagits av Sovjetunionen och ett militärt sanktionsingripande, efter NF:s regelverk, har igångsatts varvid Sverige ska lämna understöd åt Finland. Nedan följer den modell Pape själv bidrar med i sin bok för att tydliggöra de fyra strategiska kategoriseringarna och hur de verkar och skiljer sig åt:

¹⁶ Pape, Robert A. *Bombing to Win. Air Power and Coercion in War*. New York: Cornell University, 1996. sid: 57

¹⁷ Pape (1996) sid: 12

¹⁸ Pape (1996) sid: 4

Strategi	Teoretiker	Anfallsmål	Eftersökt effekt ¹⁹
Bestraffande "Punishment"	Douhet Trenchard	Städer Städer samt vital ekonomisk struktur	Folkelig revolt Folkelig revolt samt social desintegration
Riskgenererande "Risk"	Schelling	Gradvis civil förstörelse	Undvika framtida kostnader
Nekande "Denial"	Luftwaffe	Frontstyrkor Vapentillverkning Transportlinjer	Genombrytning på slagfält Brist på utrustning
Dekapiterande "Decapitation"	Warden	Ledarskap	Förändring i ledarskap eller strategisk förslamning

Figur 1. Schematisering av Papes teorimodell med egen svensk översättning.²⁰

Strategin dekapiterande utgår ifrån John A. Wardens teori om luftmakt vilken utformades efter användning av "precision-guided munitions".²¹ Vid tiden för Generalstabens övningar, och därmed underlaget för denna uppsats, fanns denna typ av ammunition inte tillgängligt och ett applicerande av Wardens teori ter sig därmed olämpligt.

På samma vis kan argument lyftas fram för Thomas C. Schellings teori som finnes i Papes modell under strategin "riskgenererande". Riskgenererande strategier går ut på att långsamt öka insatserna för motståndarens civilsamhälle och på så vis övertyga motståndaren om att gå med på de eftergifter som framställs för att inte riskera ytterligare skadegörelse. Schellings teori kom till efter andra världskriget i samband med omfattande studier inom socialvetenskap och kärnvapnets tillkomst.²² Han menade att kärnvapnet gav den riskgenererande strategin betydelse genom luftmaktens latent förmåga till maktutövning. I och med det gradvis ökade hotet i samband med vetskapen av risk för kärnvapenkrig skulle motståndaren förändra sitt beteende.²³ Då denna studie ämnar att finna vilka militärteorier som kan ha påverkat det institutionaliserande tänkandet och utvecklingen av flygvapnet fram till åren

¹⁹ I Papes modell går denna under namnet "Mekanism" men kommer här benämnas som "Eftersökt effekt". Mekanismen är den genom vilken som anfall eller bekämpning mot vissa mål kommer att omvandla motståndarens beteende till ett önskvärt beteende. De två begreppen skiljer sig i sin mening inte åt utan för tydliggörande har annat ord valt. För diskussion kring begreppet se Widén/Ångström (2005) sid: 254.

²⁰ Pape (1996) sid: 57

²¹ Pape (1996) sid: 79

²² Pape (1996) sid: 66

²³ Widén/Ångström (2005) sid: 262-263

1931-1933 är det då kända teorier och idéer som är av intresse, inte de som utformats i efterhand eller med medel som därefter tillkommit. Därför kommer kategorin "riskgenererande" inte heller tas med i denna studie.

Att hälften av Papes modell inte tas med i analysen anses för denna uppsats inte vara problematisk då Pape själv skriver att kategorierna "bestraffande" och "nekande" är de två fundamentala strategier inom tvångsmaktbegreppet.²⁴ Det upplevs alltså nödvändigt och rimligt att modifiera Papes modell till att passa för denna uppsats syfte genom att låta dessa två strategier utgå, på så vis blir modellen tillämpar för studien.

Strategin "bestraffande" går ut på att den tvångsmaktutövande staten får sin vilja igenom genom bombanfall mot civila under omfattande intensitet. Genom denna typ av bestraffande ska motparten ändra sitt beteende till ett för en själv fördelaktigt uppförande.²⁵ Den teoretiker som i detta arbete kommer representera denna strategi är Giulio Douhet. Douhet (1869-1930) var en italiensk general som vid slutet av första världskriget hade befattningen som chef för de italienska flygstyrkorna.²⁶ Han menade att omfattande bombanfall mot städer och civila skulle resultera i att den ansatta befolkningen skulle revoltera mot sin regering, som därmed skulle tvingas avgå alternativt ändra sin politik så att bombanfallen upphörde.²⁷ På så vis skulle motståndaren tvingas till att gå med på de eftergifter som framställts. Pape skriver att den ideala "bestraffande"-kampanjen inbegriper bombanfall som slår ut hela bostadsområden och handelsdistrikt samt att denna kampanj skulle utföras med hög intensitet för att få maximal chockeffekt hos den ansatta befolkningen. Samtidigt kräver denna strategi låg träffsäkerhet vilket betyder att bombuppdrag kan utföras under natten, då bombplan åtnjuter skyddet att nattens mörker.²⁸ Inom "bestraffande"-strategin är målet för en tvångsmaktutövning att tvinga motståndaren till eftergifter genom att erodera den *civila viljan* till fortsatt kamp. Något som endast skulle kunna uppnås genom bombplanets verkan.

²⁴ Pape (1996) sid: 13

²⁵ Widén/Ångström (2005) sid: 254

²⁶ Smedberg (1998) sid: 95

²⁷ Widén/Ångström (2005) sid: 256-257. Pape (1996) sid: 59

²⁸ Pape (1996) sid: 55

För strategin "nekande" genomförs inga extra ansträngningar mot civila mål för att skapa civilt lidande utan bombanfall riktas istället mot militära mål, på och i anslutning till slagfältet.²⁹ Genom att angripa motståndarens *militära förmåga* syftar strategin till att underminera motståndarens kapacitet till fortsatt anfall och därigenom tvinga honom till eftergifter.³⁰ Centralt för denna strategi är indirekt flygunderstöd där flygstridskrafter används för att bekämpa mål på djupet, bakom motståndarens frontlinje, och på det strategiska djupet i syfte att förhindra framförande av resurser och förstärkningar.³¹ Pape använder sig av den strategi som Luftwaffe utformade. Då denna strategi, så som den presenteras i Papes bok, är utformad efter den tid som denna uppsats ämnar att studera, kommer istället upptakten till den doktrin som Luftwaffe utvecklade att användas.

James S. Corum har i sin bok "*The Luftwaffe - Creating the Operational Air War, 1918-1940*" studerat utformningen av Luftwaffe med fokus på mellankrigstiden och Hans von Seeckts och Reichswehrs³² idéer under 1920-talet. För ett studium med fortsatt ambition om lojalitet till samtiden kommer Papes kategorisering "nekande" att appliceras med den karaktäristik som förmedlas av von Seeckts och Reichswehrs tankar. Von Seeckt (1866-1936) arbetade som chef för det tyska Reichswehrs åren 1920-1926 och anses vara en av grundarna till det operativa koncept som kom att kallas blixkrieg.³³ Det tyska Reichswehrs doktrinutveckling och von Seeckts idéer anses därför inte stå i kontrast till vad Luftwaffe kom att bli, och faller därför fortfarande väl inom tvångsmaktbegreppet och strategin "nekande".³⁴ Som tidigare nämnt, har denna uppsats en uttalad ambition om att finna möjliga teoretiska inverknings för det svenska luftmaktstänkandet. Därför bör lämpligen idéer och utvecklingar som fanns tillhands för den svenska krigsmakten mellan år 1931-1933 vara de som finns närvarande i de teorier och doktriner som används, inte sådana som utvecklades efter år 1933.

²⁹ Pape (1996) sid: 19

³⁰ Pape (1996) sid: 19

³¹ Widén/Ångström (2005) sid: 254

³² Reichswehr på svenska Riksvärnet: Den tyska försvarsmaktens namn mellan 1921-1935

³³ Johansson, Alf W. *Europas krig. Militärt tänkande, strategi och politik från Napoleon till andra världskrigets slut*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedt. 2006. sid: 256. Widén/Ångström. (2005) sid: 160

³⁴ I Widén/Ångström (2005) beskrivs von Seeckt vara en av grundarna till det operativa koncept som kom att gå under namnet "blixkrieg". Se sid: 160.

Det Pape tydliggör med att placera Douhets teori och von Seeckts tankar i en strategisk kontext av "bestraffande" eller "nekande" är distinktionen av den eftersökta effekten om att påverka antingen motståndarens *vilja* eller *förmåga* till fortsatt strid. Denna uppdelning kommer att vara bärande genom undersökningen och lika till grund för den metod som kommer att användas för att kunna närma sig uppsatsens syfte, att finna på vilket sätt samtida militärteoretiker kan ha inverkat på flygvapnets operativa utveckling.

Med ovanstående diskussion finner vi att den schematisering som Pape framställt behöver modifieras för att passa denna undersökning. Modellen blir som följer:

Strategi	Teoretiker	Anfallsmål	Eftersökt effekt
"Bestraffande" (Strategiskt)	Douhet	Städer och vital ekonomisk infrastruktur	Folklig revolt mot egen regering genom att påverka den civila viljan.
"Nekande" (Taktiskt)	von Seeckt / Reichswehrs	Militära mål på och i anslutning till slagfältet, samt vapentillverkning och militära förstärkningar	Genombrytning på slagfält. Brist på utrustning. Ämnar påverka den militära förmågan.

Figur 2. Egen schematisering över teoretiska luftmaktstrategier.

1.3 Metod

Den metod som kommer att användas är en kvalitativ textanalys där militärteoretiker representerande för de två inriktningarna av flygvapnet, strategiskt och taktiskt, kommer att analyseras mot primärkällan. Likheter och skillnader mellan teoretikernas idéer kommer att söka skönjas i två analysnivåer. Den första analysnivån är den direkta likheten i form av exempelvis till flygvapnet angivna uppdrag och anfallsmål. Här söks även likheter eller skillnader i de grundläggande antagandena som respektive teoretiker har inbyggt i sin teori. Exempelvis kan här nämnas att Douhet har ett inbyggt antagande om att det inte går att skydda sig emot bombplanens anfall. Finns denna tanke i Generalstabens övningar, handlingar och resonemang eller har strategiska beslut och taktiska åtgärder genomförts som går i strid med detta antagande? Kort söks om det finns ett explicit eller implicit ändamål med tagna

strategiskt-taktiska beslut som kan stå i paritet med eller vara en avvikelse till teoretikernas explicita antaganden och valda anfallsmål. Med detta har vi kommit till den andra analysnivån.

För den andra analysnivån söks alltså det bakomliggande syftet för uppdraget och anfallsmålet. Syftet värderas efter hur Robert A Pape valt att skilja de två inriktningarna åt, vilka han placerat inom kategorierna bestraffande (vilja) och nekande (förmåga). Pape menar att skillnaden i syftet mellan de två är huruvida det som eftersöks brytas är den *civila viljan* eller den *militära förmågan*. För nivå två är det alltså främst begreppen vilja och förmåga som kommer vara analysverktyg i undersökningen.

För att inte dessa två analysnivåer ska förvrida underlagets ord kommer referenslitteratur användas som stödjande material till analysens slutsatser. I de fall där anfallsmål valts och beslut tagits utan en uttalad mening om varför kommer referenslitteratur att användas för att göra det implicita explicit. Det främsta bidraget här kommer att vara Helge Jungs verk "*Antingen – Eller*". Boken är publicerad år 1930 och kan därmed bidra med en samtida kontextuell bild samt med utvecklade resonemang som inte detaljerat förs i denna uppsats primärkälla. Författaren är även en framstående individ inom försvarsväsendet och boken är utarbetad med flera andra framstående individer inom samma sektor, detta ger att boken mycket väl kan ge uttryck för tankar som inte explicit omnämns för i övningarna men som florerar inom Generalstaben.

Till det kommer ytterligare verk som ej är samtida att användas för en beskrivning av de teoretiska ansatser som uppsatsen utgår ifrån. De för denna uppsats centrala verk kommer att presenteras i avsnitt "1.2 Teori" samt "1.5 Forskningsläge".

Syftet med att nyttja flertalet verk i beskrivandet av samma teori är att närma en objektiv bild av den enskilda teoretikers teori. Förhoppningen är att egna subjektiva tolkningar av en enskild teoretiker ska späs ut med andra individers, och på så vis finna det essentiella i varje enskild teoretikers tankar. Exempelvis är Douhets teori en sådan som under lång tid har medverkat i flera olika verk där den har diskuterats samt analyserat och plockats delar ur. Att endast utgå ifrån en författares tolkning utav hans

teori vore en alldeles för begränsad utgångspunkt. Uppsatsen kommer alltså att utgå ifrån andras tolkningar av respektive teoretiker.

Utifrån denna metod har två operationaliserande frågeställningar framställts för att metodiskt närma den redan presenterade övergripande frågeställningen:

- Vilka likheter och skillnader finns mellan Generalstabens övningar och Douhets teori, samt hur förhåller sig dessa till Papes kategori "bestraffning"?
- Vilka likheter och skillnader finns mellan Generalstabens övningar och von Seeckts idéer, samt hur förhåller sig dessa till Papes kategori "nekande"?

I syftesavsnittet förklarades att uppsatsen har som ambition att utröna varför en linje (strategisk eller taktisk) kan ha varit mer närvarande än den andra. För ett svar till detta har ytterligare en operationaliserande frågeställning formulerats:

- Hur kan resultatet förstås och problematiseras utanför det luftmaktteoretiska ramverket som Pape, Douhet och von Seeckt bidragit med?

En fördjupad källkritisk metodisk diskussion förs i avsnittet ”Material och Källdiskussion” och kommer även att behandlas i undersökningsavsnittet ”2.4 Resultatsdiskussion”. Övrig undersökning kommer att hålla sig till den metod som redogjorts för ovan i form av de två tillämpade analysnivåerna.

1.4 Material och Källdiskussion

Det material som använts till denna uppsats är Generalstabens övningar från 1931-1933 som finns hos Krigsarkivet i fyra volymer. De övningar som förekommer i volymerna är till antalet tre stycken och utspelar sig under sommaren år 1931, årsskiftet 1931-1932 samt årsskiftet 1932-1933. För övningen genomförd under vinter år 1931-1932 finns betydligt mindre till hands än vad det gör för de övriga två. Övningen sommaren 1931 har vid tillfällena markerats med "år 1931-1932" det då kommentarer till övningens förfarande har skrivits under vintern 1932 medan order och spelmiljön utspelar sig för sommarmånaderna 1931.

Materialet består av orderskrivningar, tekniska bilagor, motivering samt kritik för under övningen tagna taktiska och strategiska beslut, de förutsättningar spelen utgår ifrån samt andra skrivelser relaterade till de enskilda övningarna. Dessutom förekommer i volmen en mapp som berör en övning genomförd i Stockholm. Denna utgår ifrån ett angrepp mot Sverige i ett tidigt skede och den mobilisering som då krävs av den svenska militären. Sannolikt hör denna mapp inte hemma bland dessa fyra volymer. Oavsett är utgångspunkten en helt annan än för de övriga tre samt så behandlar den inte tiden för ett insättande av olika stridsförband i direkt strid utan mobiliseringen av försvaret och hur ett angrepp mot Sverige skulle kunna te sig. Detta gör att mappen i sin helhet kommer att bortses ifrån då den skiljer sig allt för markant mot de övriga övningarna samt inte behandlar de frågor denna uppsatsen söker finna svar på.

Materialet i sig är inte fullständigt. Huruvida en medveten gallring skett eller om delar av materialet inte medtagits i förvaring eller överlevt förvaringen går inte att uttala sig om. Det väcker dock viss problematik som behöver belysas. Den uppenbara problematiken är huruvida underlaget kan anses vara representativt för de övningar som här behandlas. Hur omfattande gallringen varit är svårt att säga men när det gäller de order som utskrivits finns endast ett fåtal till hands. Som exempelvis finns eskaderorder nr 100 att tillgå.³⁵ Förnuftet säger att fler order bör ha utgivits innan denna, men de uppgår inte till antalet vara 99 stycken. Med denna avsaknad av fullständigt ordermaterial finns även anledning att ta i beaktande att övrigt material inte heller behöver vara fullständigt.

Luckor till trots är underlaget för flygvapnets roll omfattande i relation till övrigt material behandlande exklusivt armén. Det antal sidor rörande flygvapnets del av övningarna uppskattas till 450 sidor eller 1:4 av den totala mängden. Materialet är, trots sitt handikapp, inte obrukligt för studiens syfte utan i sin form fortfarande intressant som undersökningsmaterial. Däremot krävs att detta belyses och tas i beaktande vid det resultat som studien kommer att presentera. Problematiken hur ovanstående faktum påverkat en förståelse av resultatet kommer att diskuteras i undersökningen där detta anses vara lämpligt.

³⁵ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: Pärm "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" i häfte "Läget 11. opdagen kl 14.00" sid: 8

För övrigt vanligt förekommande källkritiska problem finns vissa tendentiösa aspekter att förhålla sig till. Underlaget är, som bekant, Generalstabens övningar vilken bestod av individer ur armén. Därmed finns anledning att närmare problematisera undersökningens resultat, om denna kan anses vara representativ för en allmän luftmaktteoretisk utveckling inom försvarsmakten, en luftmaktteoretisk utveckling inom armén eller endast för en falang inom Generalstaben. Problematiken kring huruvida det är de rådande luftteoretiska idéerna som varit styrande eller om det är aktören, i detta fall Generalstaben, som påverkat användningen av flygvapnet kommer behöva diskuteras.

För att komma runt dessa problem och sätta de i en kontext är tidigare forskning ett viktigt inslag i diskussionen. Tyvärr är den tidigare forskningen om det svenska flygvapnet innan andra världskriget mycket sparsamt gällande specifikt den doktrinära utvecklingen. Detta faktum motiverar denna studie men skapar samtidigt problem i att kunna presentera ett väl grundat resultat.

Volymerna är ej sorterade och sidnumrering förekommer sparsamt. Vid noter kommer en beskrivning försöka göras med information om volym, mapp, bilaga samt numrering där sådant finnes. Vid hänvisning till lösa papper kommer detta att skrivas ut vid noten.

1.5 Forskningsläge

Nedanstående verk belyser en möjlig forskningslucka som överensstämmer med syftet för denna studie samt kan bidra med underlag för att adekvat närma sig undersökningens frågeställning. Nedan följer en introduktion till vardera verk samt en beskrivning av hur dessa ämnas att användas för denna studie. Det teoretiska verk som ligger till grund för denna undersökning har redan presenterats utförligt för i teoriavsnittet och kommer därför inte att upprepas nedan.

Klaus-Richard Böhme skriver i sin avhandling "*Svenska vingar växer - Flygvapnet och Flygindustrin 1918-1945*" om organisatoriska rivaliteter mellan flygvapnet och armén, flygvapnet och marinen samt mellan armén och marinen och hur det

påverkade flygvapnets utveckling och självständighet mellan 1925 och 1935. Denna del är däremot inte en betydande del av undersökningen utan ska ses som en bakgrund till avhandlingens ämne. Böhmes fokus ligger istället på den svenska flygindustrins framväxt mellan åren 1918-1945. Böhme menar att den svenska flygindustrin var beroende av att det svenska flygvapnet anlitate dem som leverantörer vilket också gav att det svenska flygvapnet under beredskapstiden helt var hänvisad till den svenska flygindustrin.³⁶ Denna avhandling kommer att användas för att problematisera de primärkällor som används och ge grund för diskussionen om hur uppsatsens resultat kan ses som influerat av rådande doktriner eller främst påverkad av aktören, i detta fall Generalstaben. Avhandlingen kommer även bidra med underlag för hur resursförhållandena inom flygvapnet såg ut under perioden 1931-1933.

Erik Norberg har i sin avhandling "*Flyg i beredskap - Det svenska flygvapnet i omvandling och uppbyggnad 1936-1942*" behandlat tiden mellan 1936, då svensk avrustningsperiod kom till sitt slut, fram till år 1942. Avhandlingen fokuserar till en början på hur flygplan och motorer införskaffats, något som försvårades drastiskt vid krigsutbrottet samtidigt som behovet av denna materiell ökade. Här analyseras industrins och försvarets intressen vilka inte alltid föll i linje med varandra och hur detta kom att påverka materielanskaffningen och teknikutvecklingen samt hur det politiska verktyget medlat som en part på dubbla stolar, med lojalitet till såväl industrin som rikets försvar. Sedan går Norberg vidare till att diskutera på vilket sätt som dessa flygplan ämnat användas. Här behandlas till del den operativa planläggningen som gjordes inom flygvapnet i relation till den av politiken uttalade neutraliteten som gav ett ramverk inom vilken försvarsplanläggningen skulle ske. Även faktorer som förhållandet till övriga vapengrenar och den, enligt Norberg, interna önskan inom flygvapenledningen att låta sig influeras av Douhets lära om strategisk bombning som grunddoktrin behandlas i verket. Denna ansats, att svenskt flygvapen under 1930-talet och av internt verkande krafter, var starkt influerad av Douhets lära är intressant. Det baseras till del på det stora antal bombplan Sverige under 30-talet beställt i jämförelse till antalet jakt- och spaningsplan samt att bombning av fientligt flygfält var en viktig del av den svenska krigsplanläggningen.

³⁶ Böhme (1982) sid: 7

Dessa aspekter gjorde sig gällande vid de offensiva krigsplanläggningar som framfördes mot Sovjetunionen. Vilka senare skulle få ge vika för den svenska neutralitetsförklaringen och den då påföljande omvärderingen av bombplanets avgörande roll. Detta kom att ändra förhållandet mellan bombplan och jaktplan som år 1936 uppgavs vara 4:1 och till år 1942 jämnats ut till 6:6.³⁷ Norbergs tes att svenskt flygvapen var starkt influerad av Douhet är intressant och något som denna undersökning ämnar pröva.³⁸ Om det finns grund för detta bör rimligen tiden innan försvarsbeslut år 1936, då förhållandet bombplan och jaktplan var 4:1, ge sken av ett sådant nyttjande av flygvapnet, där Douhets teori gör sig gällande.

Jerker Widén och Jan Ångström har tillsammans författat boken "*Militärteorins grunder*" där de ämnat övergripande redogöra för befintlig litteratur om militärteori. Verket ska vara oberoende av tid och syftar inte till att bidra till ny teoretisk grund eller samtala om det framtida kriget utan snarare till att ge ökad kunskap om etablerad teori, kritik gentemot densamma samt stimulera till nya tankar och därmed verka som fördjupningslitteratur.³⁹ Denna bok kommer bidra med en fördjupad kunskap om krig och krigföring genom teoretisk vägledning, begreppsförståelse och logik. Boken bidrar med kunskap om teorier gällande luftmakt, om flygvapnet som fristående gren samt flygvapnet som en del av gemensamma operationer. Såväl Douhets som von Seeckts och Papes tankar finns redogjorda för i boken. Individer som är av grundläggande betydelse för denna uppsats. Då texten är av problematiserande karaktär ges goda möjligheter för uppsatsen att luta sig mot verket samt finna argument för uppsatsen att utvecklas och problematiseras genom.

Marco Smedbergs bok "*Om luftkriget - Från luftballonger till systemflygplan*" är framtagen för taktikutbildning till det svenska försvaret. Syftet är att ge en överblick om luftkrigets utveckling och en förståelse för dess karaktär och utmärkande drag, men även vilka möjligheter samt begränsningar som flyget anses ha.⁴⁰ Boken redogör för såväl teoretisk som teknisk och doktrinär utveckling för att sedan exemplifiera dessa lärdomar ur praktiska erfarenheter. Dessa praktiska erfarenheter kopplas till luftkrigets grundprinciper (central ledning, flexibilitet, kraftsamling, överraskning,

³⁷ Norberg (1971) sid: 200

³⁸ Norberg (1971) sid: 8 och sid: 14

³⁹ Widén/Ångström (2005) sid: vii

⁴⁰ Smedberg (1998) sid: 7

synergi och stridsekonomi) vilka kommer att delvis närvara som ett analytiskt ramverk för att ytterligare förstå hur luftstridskrafterna nyttjades i Generalstabens övningar.⁴¹ Utöver det kommer Smedbergs bok bidra med god bakgrundsinformation om flygets och luftkrigets utveckling samt vara ett underlag att fylla den teoretiska begreppsmodellen med.

James S. Corum skriver i sin bok "*The Luftwaffe - Creating the Operational Air War, 1918-1940*" om det tyska flygvapnets utveckling fram till andra världskriget. Han tar upp olika myter om det tyska flygvapnet. En vara att flygvapnet endast verkade som en understödande del till armén och att avsaknad av strategiska bombplan och en doktrin om strategisk bombning blev Luftwaffes fall.⁴² Corum tar avstamp i de erfarenheter som det tyska flygvapnet hämtade från första världskriget och hur dessa utvecklades i samröre med andra framstående teorier som etablerades under mellankrigstiden. Han tar upp framstående individer som hade en viktig inverkan på flygvapnets doktrinära och operativa utveckling. Genom att diskutera inverkan på denna utveckling från såväl internt håll som externt håll fäller han metodiskt och strukturerat uppfattning om att tyskt flygvapen endast verkade som understödande gren till armén. Corums undersökning kommer användas för att i första hand utveckla den "nekande"-teori som denna uppsats använder sig av men även vara till underlag för en jämförelse mellan Sverige och Tyskland samt ställa dessa två utvecklingar emot varandra. Det för att komma fram till om det finns anledning att påstå att tysk doktrin influerat svensk utveckling inom flygvapnet under mellankrigstiden eller om inverkan kan ha kommit från annat håll.

Helge Jungs bok "*Antingen - eller: Freds- och försvarsproblemet i saklig belysning*" behandlar de två typer av handlingsförfaranden som Sverige, enligt Jung, hade till hands vid ett Sovjetiskt angrepp mot Finland. Jung som själv var för en aktiv insats för Finlands sak i ett krig mot Sovjetunionen, menade att svenska trupper *antingen*, i enlighet med NF, skulle söka bevara det dåvarande läget kring Östersjön, beskrivet som "för landet ytterligt gynnsamt läget".⁴³ *Eller*, mot NFs grundsatser, bevara Sveriges neutralitet oavsett utvecklingen kring Östersjön och landet i östs valda

⁴¹ Smedberg (1998) sid: 162

⁴² Corum (1997) sid: 5-6

⁴³ Jung (1930) sid: 247

riktning.⁴⁴ Den interventionsplanläggning som presenteras i boken är mycket grundlig och inkluderar exempel på bland annat var den svenska personalen bör inkvarteras. Denna utläggning genomförs med tillhörande argumentation om varför dessa två handlingsalternativ är de som finns till hands ur ett perspektiv med anknytning till såväl den inhemska politiska situationen som rådande omvärldsfaktorer. Jung diskuterar även vilka typer av försvarssatsningar som krävs för att någondera av de två alternativen ska vara fungerande.

Jungs verk kommer att användas för att förankra de handlingar som förekommer i Generalstabens övningar i en vidare kontext samt i de direkt luftoperativa idéerna som Jung presenterar. Boken är skriven vid den tid som undersökningen berör vilket anses bidra med en god inblick i klimatet och problematiken så som den upplevdes då, och förhoppningen är att dess närvaro kommer hjälpa till att inte skapa ett efterhandsperspektiv på de analyser som genomförs. Finns ett exempel närvarande i Jungs verk med tillhörande diskussion ges analysen större förankring till samtiden. Jung var vid tiden för Generalstabens övningar en del av staben och tackar i sin bok flertalet andra individer för deras hjälp i utformandet av boken. Individer som även de sitter i Generalstaben och, likt Jung, medverkade i övningarna som ligger till underlag för denna studie. På så vis ger verket en ytterligare betydelse då aspekter som vagt finns representerade för i övningarna kan, med hjälp av detta verk, förankras med en specifik teoretiker eller utveckling. Samtidigt måste boken ses så som den ämnats verka, som ett debattinlägg med syfte att påverka. Dock ter sig detta inte vara problematiskt för denna studies syfte då den ämnar undersöka teoretikers influenser i användandet av flygvapnet och verkets tendenser då kan styrka eller dementera denna typ av inverkan. Den uppenbara källkritiska problematiken blir för denna studie nästintill fördelaktigt.

1.6 Disposition

Undersökningskapitlet kommer inledas med en redogörelse för de förutsättningar som Generalstabens övningar grundat sig på. En sådan redogörelse syftar till att ge läsaren en förståelse för hur själva undersökningen kommer vara uppbyggd och legitimera en

⁴⁴ Jung (1930) sid: 247

sådan ansats. Här kommer även en kortare beskrivning finnas för hur Sovjetunionen (SSSR) har utfört sina luftkampanjer under övningarnas gång.

Det andra avsnittet kommer utgöra en analys av primärkällan utifrån Douhets teori.

Det tredje avsnittet kommer i sin tur utgöra en analys av primärkällan utifrån von Seeckts idéer. Dessa två avsnitt söker finna likheter samt skillnader mellan primärkällan och de två teoretiska ansatserna. Syftet är att analysera huruvida Generalstabens nyttjande av flygvapnet kan ha haft inverkan av någon, båda eller ingen av de presenterade teorierna. Båda avsnitten kommer även att avslutas med en diskussion utifrån Pape och den strategi som vardera teoretiker representerar, alltså "bestraffande" och "nekande".

I det sista avsnittet, resultatsdiskussion, kommer de slutledningar som tidigare avsnitten givit att problematiserats utifrån källkritiska problem samt kontextuella faktorer. Syftet är att testa den innan genomförda undersökningens bärighet mot andra utvecklingar inom den svenska krigsmakten men utanför det luftmaktteoretiska ramverk som analysen utgått ifrån. Här ämnas den tredje operationaliserande frågan besvaras samtidigt som ett resultat kommer att presenteras.

2. Undersökning

2.1 Förutsättningar för undersökningens analys

De förutsättningar som givits för de tre övningar som ligger till underlag för denna studie är i grunden den samma. Alla tre övningar utgår ifrån att det pågår ett krig mellan SSSR och andra stater, däribland Finland, Estland och Lettland. Det har beslutats om ett militärt sanktionsingripande för Finlands sak genom NF, och Sverige skall bidra med militärt stöd.⁴⁵ Skillnader mellan spelen är satta till huruvida ingripandet sker under vinter- eller sommarmånaderna, hur kraftfullt det sovjetiska överfallet är i det inledande skedet och därmed var ett svenskt ingripande geografiskt kommer att ske. Dessa förhållanden har inte påverkat hur Generalstaben valt att

⁴⁵ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932"; Generalstabens arkiv (KrA) (H), Centralavdelningen (H), Serie F, Hemliga handlingar ordnade efter ämne, Första avdelningen, b) Strategiska krigsspel 1931-1933, vol 2: märkt "Krigsspel 1932"; Generalstabens arkiv (KrA) (H), Centralavdelningen (H), Serie F, Hemliga handlingar ordnade efter ämne, Första avdelningen, b) Strategiska krigsspel 1931-1933, vol 3: märkt "V.P.M. Erinringar beträffande krigsspel 1932-1933" sid: 27-28

strategiskt använda sitt militära vapen, endast påverkat svårighetsgraden av ett motanfall på taktisk nivå.

Övningarna rör sig nära i tid till varandra, under en 1 1/2 års period, där större förändringar i kontexten inte nämnvärt skett. Hitler kom till makten den 30 januari 1933, med endast dagar som överlappade sanktionsövningen, en händelse som rimligtvis inte satte några spår i en förändrad användning av flygvapnet eller övningens ramverk.⁴⁶ Tiden befinner sig mellan två försvarsbeslut (år 1925 och 1936) och från den politiska sidan hade därmed inga större tillskott ännu genomförts eller beslutats om i form av de som kom att ske med 1936 års försvarsbeslut.

Med denna kunskap kommer den fortsatta undersökningen göras genom att se övningarna som en enhet och inte tre fristående övningar. Detta anses inte påverka resultatet i någon betydande utsträckning. Inslag från såväl teorier från kategorierna bestraffande och nekande kommer likväl att lyftas fram i undersökningen på samma vis som om övningarna analyserades separat. Då övningarna, som tidigare nämnt, ligger nära i tid till varandra samt att inga större kontextuella förändringar skett är utveckling över tid inte något denna undersökning primärt söker finna, eller menas kunna finna med valt underlag. Centralt är istället tecken av inverkan från då framstående militärteoretiker och luftmaktteorier.

En kortare beskrivning av den sovjetiska luftkrigföringen kan här vara lämpligt. Den sovjetiska luftkrigföringen är inriktad på taktiska inslag med understödjande företag till armén samt bombanfall mot exempelvis baser och förbindelselinjer. Diskussion har förts kring bombanfall mot de svenska utskeppningshamnar som de svenska trupperna antogs ta sig mot Finland ifrån. Detta förfarandesätt avvisades dock med att verkan för ett sådant företag inte är tillräckligt mot de kostnader som företaget kan förväntas bringa.⁴⁷ Flygplanens prestanda och lastkapacitet synes här vara avgörande. Att ingen strategisk bombning mot svenska mål, eller finska, genomfördes av SSSR i övningarna kan vara viktigt att framföra då motståndarens kampanjer givetvis påverkar den egna krigsmaktens handlingar.

⁴⁶ Corum (1997) sid: 88

⁴⁷ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: märkt "Diarium" sid: 5

2.2 Generalstabens övningar utifrån Douhets teori och kategorin bestraffning

Enligt Douhet var luftherravälde liktydigt med seger.⁴⁸ Han menade att luftherravälde inte kunde vara differentierat utan är något som antingen innehas eller inte. Att besitta luftherravälde innebar att man själv obehindrat kunde operera i luften medan sin motståndare förhindrades tillträde.⁴⁹ Eftersom luftherravälde, enligt Douhet, var en nödvändighet för en lyckad offensiv och seger så var det i första hand motståndarens flygstridskrafter som skulle bekämpas. Detta gjordes genom flygbasbekämpning, vilka endast kunde anfallas med bombplanet.⁵⁰

I Generalstabens övningar kan vi finna att flygbasbekämpning som metod användes i samtliga av de tre övningarna. Syftet var att bekämpa motståndarens offensiv genom att slå ut hans flygstridskrafter medan de fortfarande var på marken, så kallad flygbasbekämpning.⁵¹ Bekämpning av fiendens flygstridskrafter ansågs vara mycket betydelsefulla i det inledande skedet och därmed en primär uppgift för bombförbanden.⁵² Ett antagande görs i övningarna att det sovjetiska överfallet torde inledas med, i varierande grad, egna luftstridskrafter. Detta antagande görs även av Jung, där han skriver att "Kriget torde i allmänhet komma att inledas med att den ena statens luftstridskrafter insätts mot motståndarens".⁵³ Denna mening fortsätter med ett ytterligare antagande om att den angripna staten snarast kommer insätta sina egna luftstridskrafter vilket kan betyda att en luftstrid då utbryter om luftherravälde. Med dessa antaganden om det framtida kriget, upplevs den rationella handlingen vara att snabbt sätta in egna luftstridskrafter med mål om att åtminstone temporärt förvägra motståndaren möjlighet till egen flygverksamhet genom att skapa ett luftherravälde. Så långt verkar mycket sammanfalla mellan övningarna och Douhets tankar men vid en närmare granskning blir det tydligt att syftet för dessa anfall inte ligger enkom i

⁴⁸ Smedberg (1998) sid: 96

⁴⁹ Widén/Ångström (2005) sid: 249

⁵⁰ Norberg (1971) sid: 14

⁵¹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: löst papper i mapp märkt "Krigsspel 1932-1933", se även KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte märkt "Diarium" kapitel "Uppgift 1 Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" sid: 8-9 och KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte märkt "Diarium" kapitel "Strategiskt krigsspel 1931", saknar sidnumrering.

⁵² KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: kapitel "Kritik på första skedet" avsnitt "Flygoperationerna 6.-15 januari" sid: 1

⁵³ Jung (1930) sid: 40

upprättande av ett luftherravälde.⁵⁴ Att förvägra motståndaren möjlighet att operera med sina flygstridskrafter samt minska fiendens överlägsenhet i luften var ett delmål i övningarna, men det bakomliggande syftet låg inte i att sedan fortsätta flygstridskrafternas anfall obehindrat mot civila mål, utan i att skydda den svenska arméns koncentrerings och frammarsch.⁵⁵ Det finns, liksom Douhets definition, här ett mål i att förvägra motståndaren att nyttja egna flygstridskrafter, men som synes av skilda motiv.

Med ovanstående blir ytterligare en viktig skillnad från Douhet synlig i övningarna - nämligen att markstridskrafterna tillskrivs en offensiv förmåga. Enligt Douhet var flygvapnet numera det ensamma offensiva vapenslaget medan armén och marinen endast tillskrevs defensiva förmågor. Douhet menade att armé- och marinförband skulle hålla fronten medan flygstridskrafterna skulle krossa motståndaren på hans eget territorium.⁵⁶ Att markstridskrafterna, enligt Generalstabens övningar, ansågs ha en offensiv förmåga går även att utläsa då det vid ett tillfälle togs beslut om att bombförband skulle insättas för att anfälla sådana mål som explicit skulle ge snabb verkan för markstridskrafterna samt öka deras möjlighet att ta terräng.⁵⁷ Kommentarer till detta handlande förekommer även vid en utvärdering av övningarna, där det anses vara ett närmast grundläggande uppdrag för flyget. Det anses även att denna typ av företag bör igångsättas dagar innan arméns offensiv så att en positiv verkan för markstridsförbanden hinner uppnås.⁵⁸ Vid ett annat tillfälle benämns flygstridskrafterna till och med kunna betraktas som en förstärkning av arméartilleriet.⁵⁹ Samtliga av dessa antaganden om markstridskrafternas och

⁵⁴ Även om lokalt luftherravälde var ett mål för att skydda armén så godkänner inte Douhet idén om att luftherravälde kan vara differentierat i tid och rum, det är binärt och därmed antingen har man luftherravälde eller så har man det inte. Se Widén/Ångström (2005) sid: 249 för diskussion

⁵⁵ Se exempelvis KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte märkt "Diarium" kapitel "Uppgift 1 strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" sid 9 och KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: avsnitt "Plan jämte motivering för 1. svenska flygbrigadens överförande till Finland och tryggnad av 1. svenska arméns koncentrerings" s: 1 samt Generalstabens arkiv (KrA) (H), Centralavdelningen (H), Serie F, Hemliga handlingar ordnade efter ämne, Första avdelningen, b) Strategiska krigsspel 1931-1933, vol 4: avsnitt "De högre flygförbandens användning och uppträdande" sid: 2

⁵⁶ Norberg (1971) sid: 14-15 och Widén/Ångström (2005) sid: 257

⁵⁷ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: avsnitt "Ch 1. flygesk order och åtgärder på grund av order, utförande av ch 1. armén, jämte motivering" sid: 4

⁵⁸ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 4: i häfte "V.P.M. för slutkritik vid krigsspelet 1931-1932" avsnitt "IV. Flygvapnets användning" sid: 20

⁵⁹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: i häfte "V.P.M. erinringar beträffande krigsspelet 1923-1933. sid: 27

flygvapnets roll, där det slutgiltiga avgörandet ansågs ske på marken och inte i luften, står i kontrast till Douhets teori. Handlingar och mål tycks överensstämma men motiv och antaganden skiljer Douhets teori och flygvapnets nyttjande i övningarna åt.

I Generalstabens övningar skulle markstridskrafterna verka offensivt medan flygstridskrafternas operationer främst var till understödjande samt skyddande syfte. Douhets teori erkänner inte idén om att flygstridskrafterna skulle agera hjälpmedel för armé eller marin att avancera med.⁶⁰ Eftersom kriget avgjordes i luften så skulle största möjliga offensiva kraft koncentreras till flygstridskrafterna. I ett sådant scenario var det inte rationellt att avdela flygplan till samverkan för armé eller marinen. Ett exempel där flygstridskrafter avdelats för samverkan med armén är det stora antal spaningsplan, och ibland hela flygeskadern, som vid upprepade tillfällen ställs direkt under högre befälhavare för armén i övningarna.⁶¹ Vid ett tillfälle bestyckades flertalet spaningsplan med flygbomber. Dessa flygplan har då inte haft samma möjlighet till bomblastmängd som de ordinarie bombplanen men varit ett viktigt tillskott där antalet bombplan inte ansetts vara tillräckliga för målets yta, vid exempelvis bombning av flygfält.⁶² Att ett sådant förfarande inte upprepas vid fler anfall, inte minst i det viktiga inledande skedet när de svenska flygstridskrafterna under övningarna alltid befunnit sig i ett mer eller mindre gynnsamt numerärt underläge, tyder på att kraftkoncentrering inte enkom fokuserade på flygvapnets offensiv. Om krigets skulle avgöras i luften torde den rationella handlingen vara att främst kraftsamla flygets offensiv, inte fördela spaningsplan till arméns orientering och ställa dessa under chefen för arméns befäl. Vid några tillfällen diskuteras flygets kraftsplittring i relation till de avdelade jaktplanen och dess uppgift att trygga olika delar av järnvägslinjen viktig för den egna arméns koncentrering och försörjning. Kraftsplittringen ansågs här som problematiskt i ett defensivt sammanhang (försvar av förbindelselinjer), vilket Douhet aldrig avsåg flygvapnets roll vara.⁶³

⁶⁰ Widén/Ångström (2005) sid: 257

⁶¹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: i pärm "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" häfte "Läget 11.opdagen kl 14.00" s 5

⁶² KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: märkt "Bilaga 3" "Anfallsföretag 2.opdagen", ingen sidnumrering.

⁶³ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: avsnitt "Plan jämte motivering för 1. svenska flygbrigadens överförande till Finland och tryggande av 1. svenska arméns koncentrering" kapitel "Markstridsläget" sid: 6

Ett av Douhets grundläggande antagande var att det inte går att försvara sig emot anfall från flygstridskrafterna, och då framförallt mot bombanfall.⁶⁴ Detta antagande, om försvarslöshet mot bombanfall, finns det smärre antydningar om i Generalstabens anteckningar då det påpekas att möjligheten att avslå fientliga anfall är ringa.⁶⁵ Samtidigt förekommer taktiska försvarsåtgärder i övningarna som kan anses syfta till skydd mot bombangrepp. Denna tvetydighet kan förklaras med att Generalstaben åren innan övningarna fokuserat på att utreda olika bombangrepps verkan samt vilka tekniska aspekter som påverkat denna verkansgrad. Det eftersöks studier och vidare diskussion kring de taktiska aspekterna för luftkrigföringen, något som anses höra hemma hos flygvapnet själv.⁶⁶ Därmed finns antydningar på en avsaknad av operativa riktlinjer för hur taktiska och strategiska åtgärder ska genomföras i syfte att skydda egna förband och resurser mot flygangrepp. Studerar vi detta förhållande med hjälp av Douhets teori förekommer en motsägelse som även kan ha haft inverkan på denna tvetydighet som gör sig gällande i Generalstabens övningar. Douhet menar att det är av yttersta vikt att skapa ett luftherravälde samtidigt som det inte går att försvara sig emot bombflygets angrepp. Widén/Ångström tar upp denna motstridighet som finns inbyggd i Douhets teori och menar att det tyder på att Douhet hade flera antagen som var uttalade, att han själv antagligen kämpade med att få ihop sin teori men framförallt att han måste ha haft uppfattningen om att bombangrepp, åtminstone i ett första skede, borde angripa motståndarens flygstridskrafter. Widén/Ångström menar att den starka betoningen på luftherravälde måste betyda att han tänkte i dessa banor, men påminner även läsaren om att luftherravälde som begrepp i Douhets teori, där skydd gentemot sådana angrepp är omöjliga, egentligen blir irrelevant.⁶⁷ De skyddsåtgärder som genomförts i övningarna berör rörliga samt framskjutna baseringar. Genom att i första hand tillämpa en långt tillbakadragen basering för bombförbanden, och därtill framskjutna landningsplatser för påfyllning av drivmedel, försvåras fiendens möjlighet till bombangrepp och skyddet mot egna flygstridskrafter ökar.⁶⁸ Denna taktiska åtgärd går i övningarna under namnet "elastisk basering".⁶⁹

⁶⁴ Widén/Ångström (2005) sid: 257

⁶⁵ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: i "Diarium" kapitel "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931" avsnitt "Motivering"

⁶⁶ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: i kapitel "Kritik på första skedet" avsnitt "Flygoperationerna 6.-15 januari" sid: 5

⁶⁷ Widén/Ångström (2005) sid: 258

⁶⁸ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: i kuvert märkt "Krigsspelet 1932" s 5; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: kapitel "Kritik på första skedet" avsnitt "Flygoperationerna 6.-15

Den verkan förbandet kan åstadkomma har en direkt korrelation till avståndet mellan mål och bas. På så vis påverkas inte den egna verkansgraden i och med att framskjutna baser tillämpats och avståndet mellan mål och bas inte påverkats till följd av den uppdelade flygsträckan eller den bombmängd som bombplanen kan medföra. Denna tanke om att flygstridskrafternas verkansgrad står i direkt relation till basernas förläggning och att de bör placeras på lämpligt avstånd till sitt mål tas även upp i Jungs bok. Där det benämns vara av "hög(t) beroende" till varandra och därför bör placeras där baserna "ur krigsföringens synpunkt äro betydelsefullast".⁷⁰

I materialet förs det även fram att de flygbaser som finns, tack vare det talrika antalet sjöar som förekommer i Finland, vid behov kan växlas och på så vis tillämpas även en rörlig basering. I slutkritiken för en av övningarna påpekas att båda sidorna i det första skedet ägnade sig åt bombanfall mot fiendens flygbaser i syfte att nedkämpa hans flygstridskrafter. Till detta poängteras betydelsen av att kunna nyttja ett stort antal flygplatser samt att det ur defensiv synpunkt är fördelaktigt att använda långt tillbakadragna baser.⁷¹ I Widén/Ångström finns att läsa att denna typ av taktik är en för svenska flygvapnets "sedan länge etablerad basfilosofi med utspridning som central idé".⁷² Dessa aspekter visar att Douhets antagande om försvarslöshet mot bombföretag inte till fullo slagit igenom inom den svenska Generalstaben, då åtgärder genomförts till skydd mot bombanfall i de övningar som är studerats.

En annan konsekvens av antagandet att det inte går att skydda sig emot bombplanens angrepp är att, om så anses vara fallet, blir den rationella handlingen ett föregripande anfall.⁷³ Tanken om att fiendens flygstridskrafter skulle kunna slås ut i direkt luftstrid anses, av Douhet, inte vara sannolikt.⁷⁴ Om skydd mot påbörjade anfall är meningslösa måste den som angriper först vara den som vinner initiativet och därför vara det förordnade sättet att motarbeta fiendens flygstridskrafter på. Att ett antagande

januari" sid: 2; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 4: kapitel "De högre flygförbandens användning och uppträdande" avsnitt "C. Uppgifter och uppträdande" s 2

⁶⁹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: kapitel "Kritik på första skedet" avsnitt "Flygoperationerna 6.-15 januari" sid: 2

⁷⁰ Jung (1930) sid: 40

⁷¹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 4: kapitel "De högre flygförbandens användning och uppträdande" avsnitt "Allmänna iakttagelser" sid: 9

⁷² Widén/Ångström (2005) sid: 251

⁷³ Widén/Ångström (2005) sid: 258

⁷⁴ Corum (1997) sid: 90

förelåg där försvar mot bombplanens angrepp inte var möjligt är sedan tidigare ifrågasatt, men idén om ett förebyggande anfall finns däremot representerat för i övningarna. Faktum görs att de svenska flygstridskrafterna är i kraftigt numerärt underläge, till det är de fientliga bombplanens kapacitet avsevärt högre och med en bättre aktionsradie ges fienden möjlighet att välja anfallsmål inom ett stort område med en betydande bombvikt. För detta, i övningen uppmålade faktum, görs slutsatsen att möjligheten att "avslå hans anfall äro ringa. De måste förhindras genom anfall mot hans flygbaser".⁷⁵ Detta behöver inte vara ett förslag om ett föregripande anfall, men det verkar ändå finnas en idé om att ett påbörjat flygföretag, med de sämre numerära och tekniska förutsättningarna Sverige hade, är svårt att avvisa och det effektivaste sättet att värja sig emot ett sådant anfall är att förhindra det. Ordvalet *förhindra* tyder ändå på, med syftet att inte genomlida egna förluster och skydda armén, att ett föregripande anfall kan vara nödvändigt och att det ämnas ske just föregripande - innan fienden själv hunnit gå till anfall - och inte som vedergällning eller i respons på ett genomfört fientligt anfall.

Erik Norberg har i sin avhandling tagit ansatsen att flygvapenledningen under tidigt 1930-tal var influerad av Douhet. För att belägga detta använder han bland annat det förhållande som rådde mellan bombplan och jaktplan, 4:1. För svensk del menades detta förhållande vara avsevärt högre än för andra stater, stater som var influerade av Douhet och effekterna av strategisk bombning.⁷⁶ Detta, tillsammans med en inriktning på enhetlig ledning, menar då Norberg tyder på en "Douhetism" i flygvapnets utveckling.⁷⁷ Han fortsätter med argumentationen att flygets roll vid angrepp skulle vara att slå mot motståndarens flygstridskrafter och detta skulle i samtliga krigsfall göras genom flygbasbekämpning.⁷⁸ Som Generalstabens övningar påvisat var även här flygbasbekämpning en primär uppgift för bombflyget, i syfte att slå ut motståndarens flygstridskrafter eller åtminstone göra honom så svag att hans flygvapen inte var ett hot mot de svenska krafterna. Men detta i sig kan inte anses vara fog nog för att påstå att flygledningen och dess utveckling var inspirerad av Douhet. Själva essensen av vad Douhets teori går ut på saknas, nämligen att slå mot

⁷⁵ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: i "Diarium" kapitel "Strategiskt krigsspel 1931" sidnumrering saknas

⁷⁶ Norberg (1971) sid: 23

⁷⁷ Norberg (1971) sid: 25

⁷⁸ Norberg (1971) sid: 24

befolkningens vilja genom bombangrepp mot städer och industrier. Inte enkom bombangrepp mot flygbaser i syfte att slå ut motståndarens flygstridskrafter. Dessa metoder och ändamål ryms även inom teorier där flygvapnet är inriktad mot taktiskt flygunderstöd, något som kommer att undersökas i efterföljande avsnitt.

Med detta underlag från ovan genomförda undersökning finns anledning att genomföra en analys utifrån Papes kategori om "bestraffning". Pape menar att den "bestraffande" strategin söker att höja de samhälleliga kostnaderna för ett fortsatt motstånd till nivåer som tvingar den utsatta staten med territoriella intressen till eftergifter. Det som utmärker denna strategi är att samtliga fall eftersträvar att åsamka civilbefolkningen lidande. Detta lidande kan utgöras av direkta bombanfall där städer bombarderas i syfte att skada, döda och göra civilbefolkningen hemlösa. Det kan även involvera indirekta bombanfall och blockader i syfte att skapa brist på grundläggande varor, så som mat och kläder, men även förstöra grundläggande samhälliga infrastruktur, exempelvis el och vatten.⁷⁹ Denna typ av strategi har inte gjort sig gällande i den undersökning som presenterats ovan utifrån Generalstabens övningar. Vissa likheter har spårats där anfall mot flygbaser har varit den mest framträdande. Dock gav en närmare analys insikten om att syftet bakom inte låg i Douhets linje och inte heller i den "bestraffande" strategins linje - att direkt eller indirekt påverka den civila viljan. Däremot tyder Helge Jungs bok på att Douhets tankar nått individer inom Generalstaben då han vid flertal ställen i sitt verk tar upp den strategiska bombningens effekter på viljan till fortsatt motstånd, att flygföretag kan riktas mot fiendens städer och industrier samt att bekämpandet av en antagonistisk nation kan ske på två vis där den ena inbegriper just ett brytande av den civila viljan genom "direkt skadegörelse mot civilbefolkningen".⁸⁰ Varför denna tanke, som ändå tycks florerat inom Generalstaben, inte givit större intryck kommer att diskuteras senare i undersökningen.

Pape skriver att en bestraffande strategi sällan lyckas till följd av flera aspekter som exempelvis att konventionella vapen sällan har den förstörelsekraft som krävs för att

⁷⁹ Pape (1996) sid: 18

⁸⁰ Jung (1930) sid: 57 för citat men se även sid: 49, 58

bryta den civila vilja.⁸¹ Ska denna strategi lyckas identifierar Pape tre grundläggande förutsättningar: i) staten utsatt för tvångsmakt ska ha smärre intressen på spel ii) balansen i intresse för det bestridda området och den rådande konflikten ska vara till den tvångsmaktutövade statens fördel iii) balansen i förmåga mellan de två staterna ska vara till den tvångsmaktutövanden statens fördel.⁸² Att säga hur en bestraffande strategi skulle utspela sig är svårt. För den första punkten är det besvärligt att avgöra hur stora intressen den sovjetiska staten skulle uppleva sig ha på spel. Historien visar senare att det sovjetiska intresset sannolikt låg högre än vad det svenska gjorde för ett finskt försvar. Pape skriver att kulturella, politiska och historiska aspekter är sådana som påverkar en stats värdering av ett territoriellt område. Att påstå att sådana starka intressen låg i linje med sovjetiska sidans är inte särskilt kontroversiellt. Det finns även fog att argumentera för att det bestridda området ligger i svenskt intresse att försvara, men det är inte eget territorium vilket Pape menar skulle påverka den svenska viljan.⁸³ Är intresset inte högre hos den svenska befolkningen och regeringen skulle strategin sannolikt misslyckas. Den motsatta sidans vilja till fortsatt motstånd skulle överstiga den svenska viljan till fortsatt militärt ingripande. Helge Jung diskuterar idén om att ett försvar av finskt territorium i förlängningen kan ses som ett indirekt försvar av svenskt territorium.⁸⁴ Hur djupt förankrad denna tanke var samt under vilka förhållanden en sådan tanke har bäring är dock svårt att uttala sig om då den måste närvara i samhället som stort, såväl hos befolkningen som på politisk nivå.

2.3 Generalstabens övningar utifrån von Seeckt och kategorin nekande

Von Seeckt och Reichswehr såg flygvapnet, liksom Douhet, som en egen självständig försvarsgren men en som skulle samverka med armén i syfte att bryta ned motståndarens militära förmåga till fortsatt motstånd.⁸⁵ Det ansågs att fiendens militär förkroppsligade hans förmåga till fortsatt kamp och därav blev det också det primära målet för flygstridskrafterna.⁸⁶ Dikotomin vilja eller förmåga är det som leder denna undersökning för att finna inom vilken riktning Generalstabens övningar sökte föra

⁸¹ Pape (1996) sid: 20

⁸² Pape (1996) sid: 21

⁸³ Pape (1996) sid: 16-17

⁸⁴ Jung (1930) sid: 243. I övrigt går hela verket ut på att belägga detta som ett faktum.

⁸⁵ Corum (1997) sid: 52

⁸⁶ Corum (1997) sid: 54

flygvapnet. Detta avsnitt ämnar undersöka hur och om flygvapnets användning i underlaget varit inriktad på att påverka fiendens militära förmåga samt om detta förfarande varit i linje med von Seeckts tankar och den under 1920-talet rådande doktrinutveckling i Tyskland.

Ur Generalstabens övningar har det ovan konstaterats, att i det initiala skedet gavs bombförbanden uppgifter med mål om att anfälla främst flygstationer i syfte att förhindra motståndaren att nyttja sina numerärt överlägsna flygstridskrafter. Som tidigare diskuterats gjordes detta för att uppnå lokalt luftherravälde i syfte att vidare understödja arméns operationer. Von Seeckt såg kriget inledas med en offensiv kamp om herraväldet i luften för att sedan åtföljas av strategiska och operativa uppdrag för flygvapnet. Dessa uppdrag skulle utföras i samma arena som markstridskrafterna opererar i.⁸⁷ Till skillnad från Douhet ansågs luftherraväldet däremot kunna upprättas samt bibehållas med medel utöver bombflyget, eller snarare i samverkan med bombflyget. Jaktflyget spelade en central roll för upprättande av luftherraväldet men skulle verka i en annan del av stridsarenan än bombflyget. Inledningsvis skulle jaktflyget verka för ett defensivt skydd av markförband samt för armén viktiga transportlinjer, exempelvis järnvägar och järnvägsstationer. Detta gjordes genom avvisande av fientliga flygföretag. Samtidigt skulle bombflyget verka offensivt bakom fiendens front mot hans egna flygstationer samt för honom viktiga transportsträckor.⁸⁸ Tanken om jaktflygets betydelse för luftherravälde finns även representerad i Jungs bok där han skriver att "endast genom starka stridsflygförband är det möjligt att åstadkomma en bestämd överlägsenhet eller att åtminstone skapa ett temporärt herravälde i luften".⁸⁹ Jungs slutsats göres för företag inom krigsskådeplatsen medan bombförbanden tjänar sitt syfte främst bakom fiendens frontlinjer med anfallsmål i art av flygstationer och förråd.⁹⁰

Den växelverkan som ovan nämns mellan offensiva och defensiva aktioner för att upprätta luftherravälde finns representerade för i Generalstabens övningar där jaktplanet sattes att avvisa fientliga flygföretag i anslutning till marktrupperna samt

⁸⁷ Corum (1997) sid: 52

⁸⁸ Corum (1997) sid: 28, 64

⁸⁹ Jung (1930) sid: 50. Stridsflygförband menas i Jungs verk vara jaktförbanden.

⁹⁰ Jung (1930) sid: 49

järnvägar och järnvägsstationer.⁹¹ Alltså i direkt anslutning till krigsarenan samt markförbanden likt Jung och von Seeckt påpekat. Dessa företag ansågs av Generalstaben vara viktiga då de syftade till att skydda den svenska arméns koncentrerings och uppmarsch. Vilken var den grundläggande uppgiften för den svenska flygeskadern i övningarna.⁹²

Intressant i detta är att de bombanfall som von Seeckt menar bör utföras i syfte att störa motståndarens koncentrerings och uppmarsch genom interdiktions⁹³ av stridsområdet samt direkta anfall mot viktiga försörjningsnoder, är de samma som den svenska flygeskadern, enligt tilldelad uppgift, ämnar skydda/förhindra. En uppfattning om denna typ av luftkrigföring tycks alltså föreligga inom den svenska Generalstaben utifrån det tilltänkta sovjetiska sättet att föra krig på. Dessutom är de uppdrag som bombflyget gavs under övningarna i linje med att hindra eller störa motståndarens kraftsamling, försörjning samt uppmarsch.⁹⁴ Ordval, metod och syfte verkar till mycket sammanfall mellan von Seeckt och Tysklands doktrinära utveckling med flygvapnets roll och användning i Generalstabens övningar. Helt säkert kan dock inte sägas att dessa handlingar är hämtade från Tyskland och von Seeckts idéer och ingenting mer än likheterna tyder heller på det. Under Versaillesfördraget kom Tyskland att förbjudas ett eget flygvapen vilket delvis kringgicks genom nära samarbete med det ryska flygvapnet.⁹⁵ En förståelse av den ryska krigföringen, på marken och i luften, inom Generalstaben kan därför möjligen delvis förvilliga denna undersökning, där spår från von Seeckts teori söks, men som är indirekt hämtade genom kunskaper om den sovjetiska krigföringens utseende.

De ovannämnda likheterna framstår däremot vara av betydelse för Generalstaben då det i en rapport om genomförandet av krigsspelet år 1931-1932 påpekats att

⁹¹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: i pärm "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" häfte "Läget 11.opdagen kl 14.00"; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte "Diarium" kapitel "Uppgift 1 Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" s 9; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: kapitel "Ch. flygesk order och åtgärder på grund av order, utförande av ch 1. armén, jämte motivering" avsnitt "Eskaderorder" samt "Motivering" och KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: kapitel "Strategiskt krigsspel 1931" ingen sidnumrering

⁹² KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: i kapitel "FÖRUTSÄTTNINGAR" avsnitt "Det luftstrategiska läget" sid: 3

⁹³ Interdiktion: att skära av sin fiendes trupper från förstärkningar och underhåll. Även att hindra eller begränsa dess möjligheter till manöver. Se Widén/Ångström (2005) sid: 160

⁹⁴ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: pärm "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" häfte "Läget 15.opdagen" saknar sidnumrering

⁹⁵ Corum (1997) sid: 75

bombförbanden borde ha inriktats ytterligare mot verkan mot fiendens förbindelser med den explicita avsikten att försvåra fiendens underhållstjänst. Detta anses vara av yttersta vikt under arméns framryckning.⁹⁶ I denna rapport finnes ytterligare en viktig träffpunkt mellan underlaget och von Seeckts tankar, nämligen den om kraftsamling. Von Seeckt såg luftkriget som en förlängning av markkriget där samma grundläggande principer gjorde sig gällande. Dessa principer består av nyttjande av reserver, förhindra dispersion av enheter samt kraftsamling vid avgörandet.⁹⁷ Tankar om reserver av flygenheter påträffas inte i underlaget men övriga två lyser starkt med sin närvaro. I tidigare nämnd rapport förekommer en mening där det anses att bombförbanden ska vid det avgörande tillfället sättas in med största möjliga kraft, eller med hans egna ord till "bristningsgränsen".⁹⁸ Detta är kritik mot det handlingsförfarande som använts då huvuddelen av bombförbandet förlades till vila under det avgörande tillfället. I samråd med detta förtydligande tas även upp möjligheten att genom försvar av delar av offensiven kunna fördela förband i den eller de riktningar där avgörandet sker. På så vis förstärkes den egna positionen genom lokal överlägsenhet och rapportförfattaren skriver "På den avgörande punkten kan man aldrig bli för stark".⁹⁹ Denna erinring får anses vara ett tydligt ställningstagande för betydelsen av kraftsamling av ens flygenheter. Denna princip förekommer i Tyskland så tidigt som i 1917 års luftdoktrin och lyfts sedan åter upp i 1921 års doktrin som en primär regel för luftoperationer tillsammans med att motverka dispersion av flygenheterna.¹⁰⁰ Principen om kraftsamling skriver Smedberg vara en av luftkrigets grundprinciper och har syftet att flygstridskrafter koncentreras och sätts in mot ett gemensamt, och för striden, avgörande mål. Vad som söks uppnås är överlägsenhet i en given stridssituation, något ovanstående exempel visar bäring på.¹⁰¹

Beträffande motverkan av dispersion förekommer denna tanke vida gällande jaktflyget. Vid tre tillfällen, två för spelet 1931-1932 och ett för 1931, nämns den risk

⁹⁶ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte "V.P.M. för slutkritik vid krigsspelet 1931-1932" sid: 20

⁹⁷ Corum (1997) sid: 28 och 62

⁹⁸ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte "V.P.M. för slutkritik vid krigsspelet 1931-1932" sid: 20

⁹⁹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte "V.P.M. för slutkritik vid krigsspelet 1931-1932" sid: 24

¹⁰⁰ Corum (1997) sid: 28 och 64

¹⁰¹ Smedberg (1998) sid: 188

som dispersion av jaktflygsförbanden innebär och att lösandet av uppgiften försvåras avsevärt om kraftsplittring sker.¹⁰² En parallell går här att dra till Jung som skriver att krigföringen i luft, liksom på marken, kräver en koncentrerad av jaktförbanden och att de kan kopplas till särskilt viktiga områden samt tidsperioder.¹⁰³ Motverkande av dispersion samt kraftsamling vid avgörande tid och plats gör sig här påmint som en viktig resurs.

Spaningsplanen var för tyska Reichswehr ett viktigt medel då arméns doktrin om ett snabbt, rörligt manöverkrig lade stort behov om god rekognoscering. I ett luftdoktrinsdokument som publicerades år 1930 av tyska Reichswehr behandlade de första 30 sidorna den operativa användningen av spaningsplan som stöd för arméns operationer.¹⁰⁴ Vid utvecklingen av det som skulle bli Luftwaffe vidhölls flygvapnets ursprungliga roll (spaning) som en grundläggande funktion. Vid utbrottet av andra världskriget var Tyskland ensam nation om att ha valt att satsa stora resurser på sin spaningsverksamhet.¹⁰⁵ Smedberg uppger att omkring 20 % av tyska flygplansflottan år 1939 utgjordes av spaningsplan.¹⁰⁶ I de uppgifter som förekommer i Generalstabens övningar om sammansättningen av antal spanings-, jakt- och bombplan för vardera övningar har uträkning genomförts. Antalet spaningsplan uppgår till ca 23 %, 15 % och 26 % av den totala summan.¹⁰⁷ Ännu starkare siffror presenterar Böhme där enligt 1925 års försvarsbeslut det angivits att till år 1931 ska det finnas totalt 104 krigsplan varav 35 % av dessa vara spaningsplan. För år 1936 planerade det totalt 226 stycken krigsflygplan varav 46 % vara spaningsplan.¹⁰⁸ Dessa siffror ger vid handen att viss tendens mot en uppfattning om spaningsplanets betydelsefulla närvaro i relativ numerär samt ett starkt behov om goda

¹⁰² KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: kapitel "Ch 1. flygesk order och åtgärder på grund av order, utförande av ch 1. armén, jämte motivering" avsnitt "Motivering"; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: "Diarium" kapitel "Replik till Tamm" sid: 2 samt KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: kapitel "Plan jämte motivering för 1. svenska flygbrigadens överförande till Finland och tryggnad av 1. svenska arméns koncentrerad" avsnitt "Markstridsläget" sid: 6

¹⁰³ Jung (1930) sid: 50

¹⁰⁴ Corum (1997) sid: 118-119

¹⁰⁵ Smedberg (1998) sid: 97

¹⁰⁶ Smedberg (1998) sid: 98

¹⁰⁷ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: pärm "Strategisk-taktiskt krigsspel 1931-1932" avsnitt "1. Svenska flygeskadern. Sammansättning och styrka" sid: 1 (spl: 48st, bpl: 72 st, jpl: 90st) och KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: kuvert "Krigsspel 1932-1933" (spl: 36, bpl: 132, jpl: 75st) och KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: "Bilaga 1." avsnitt "1. svenska flygbrigaden. Sammansättning och styrka" (spl: 72st, bpl: 132st, jpl: 75st).

¹⁰⁸ Böhme (1982) sid: 47

underrättelseuppgifter baserade på flygspaningens förmåga förefalles finnas inom Generalstabens, men även i ett större försvarssammanhang då förhållandet gör sig gällande även för 1925 och 1936 års försvarsbeslut.

Genom att studera närmare de uppgifter som spaningsplanen tilldelades i Generalstabens övningar finner vi att dessa i stor utsträckning var orienterade mot kortsträckt rekognoscering i syfte att understödja arméns styrkor. Vanligt förekommande spaningsuppgifter i de order som finns till hands är sådana som är av intresse för 1. svenska armén vilka inbegriper taktiska uppdrag i form av spaning för ändamål att klarlägga huruvida fiendliga styrkor kvarstår, vilken riktning dessa rör sig i samt om förstärkning framföras såväl i form av personell som materiel.¹⁰⁹ Denna typ av uppgifter är sådana som omnämns för den taktiska flygstyrkan i en pamflett som publicerades i Tyskland år 1925.¹¹⁰

Däri finns även att läsa att den framtida flygstyrkan skulle komma att bestå av två flygvapen där den ena skulle vara inriktad mot för armén understödjande uppgifter och den andra mot självständiga uppdrag.¹¹¹ För den förstnämnda styrkan skulle rekognoscering samt med hjälp av jaktplanens verkan ett upprättande av luftherravälde över truppstyrkorna vara primära uppgifter. Dessa uppgifter skulle vara i form av sådana som är av betydelse för truppstyrkorna, exempelvis övervakning av fiendens rörelser, storlek och möjliga förstärkningar. Denna flygstyrka skulle även vara under direkt befäl av berört truppförband. Övningsunderlaget visar att den svenska flygeskadern ofta underställdes chefen för armén samt tillskrevs uppgifter i linje med de taktiska spaningsuppdrag som presenterats ovan ur den tyska pamfletten från år 1925.¹¹² Då en sådan befälsordning inte har fastställts har arméchefen istället kunnat framlägga önskemål om flygeskaderns blivande uppgifter. Sett till

¹⁰⁹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: pärm "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" avsnitt "Erinringar till plan för 1. arméns uppmarsch" sid: 4; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: mapp "Krigsspelet 1932-1933" häfte "Läget den 15. januari kl 14.00" sid: 6 samt löst papper; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: i "Diarium" "Arméorder nr 101"; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: "Diarium" kapitel "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931. Uppgift 1" och KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: kapitel "Uppgift. Plan för flygverksamheten den 18.-21. januari" sid: 3

¹¹⁰ Corum (1997) sid: 72-73

¹¹¹ Corum (1997) sid: 73

¹¹² KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: pärm "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" häfte "Läget 11. opdagen kl 14.00" sid: 8; KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: kapitel "Ch 1. flygesk order och åtgärder på grund av order, utförande av ch 1. armén, jämte motivering" sid:1-2 och KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: "Arméorder nr 141"

spaningsflygplanen har dessa önskats vara inriktade mot olika uppgifter som syftat till att trygga arméns förband genom övervakning av fiendligt framgående krafter.¹¹³

Detta kan tolkas som att en uppfattning inom Generalstaben om att förankra spaningsenheter under markstridsförbandens ledning gör sig gällande i övningarna, även om denne insikt inte är fullt lika utvecklad och given som den tyska förespråkade och kom att använda sig av.

Den andra delen av flygvapnet, som omnämnes i den tyska pamfletten som publicerad år 1925, skulle vara av mer självständig art och var till del influerad av Douhets tankar. Primärt skulle dessa inrikta sig mot fiendens förbindelser och flygbaser belägna en bit bortom hans front. När dessa företag givit sådan verkan att motståndarens flygstridskrafter inte längre upplevdes vara ett hot mot de egna skulle företagen verka mot hemlandets befolkning och industrier, likt Douhet förespråkade.¹¹⁴ Flygföretag inriktade mot fiendens flygbaser samt förbindelselinjer förekommer i övningarna, och även sådana som utföras på sovjetiskt territorium. Ett gott exempel på detta är de företag som genomfördes mot flygstationer i närheten till Leningrad och mot Oranienbaum.¹¹⁵ Dessa bombanfall som efterföljdes av spaningsföretag i syfte att inhämta information om bombanfallens verkansgrad, låg i sitt utförande i linje med "det andra" flygvapnets uppgifter och operationsområde. Att en sådan uppdelning genomförts genom ett medvetet beslut om två operativa flygvapen går inte att belägga. Däremot finns tendenser i materialet som tyder på en fördelning av spanings- och jaktplan som ställs under befälhavare från armé eller åtminstone lyssnar till chefen för arméns önskemål. Men även tendenser som tyder på ett självständigt flygvapen med uppgifter utanför den direkta krigsskådeplatsen med bombanfall mot fiendens flygstationer och förbindelselinjer. Som påvisat i föregående undersökningsavsnitt finns det i Generalstabens övningar inga tecken på att bombanfall skulle genomföras mot städer eller industriområden i syfte att bryta sin motståndares befolknings vilja. Däremot, finns som nämnt, dessa representerade för i Helge Jungs bok från år 1930 och det är därmed rimligt att anta att Douhets teori nått Generalstabens krets.

¹¹³ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: mapp "Krigsspel 1932-1933" avsnitt "Särskild order till 1.sflj och 1.jflj" samt "Läget den 15 januari kl 14.00"

¹¹⁴ Corum (1997) sid: 75 och 82

¹¹⁵ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte "Diarium" kapitel "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932. Uppgift 1" sid: 7, "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931" "Uppgift 1" och "Uppgift 3"

Von Seeckt själv erkände den moraliska effekt som strategisk bombning ämnade ge, och uppges inte vara helt främmande för Douhets tankar. Däremot ansåg han att flygvapnets primära uppgift alltid skulle vara att bryta sin motståndares militära förmåga genom anfall mot militära mål vilket gjorde att strategisk bombning var sekundärt i sammanhanget.¹¹⁶ Om Generalstaben såg denna metod som sekundärt eller om andra aspekter spelade in i utförandet är svårt att uttala sig om, men det finns ingenting i materialet som tyder på att befolkningens vilja söktes påverkas utan det är den militära förmågan som upplevs vara målet. De bombanfall som utfördes mot flygstationer på sovjetisk mark förklarades med att dessa var prioriterade mål då de ansågs vara de farligaste baserna mot svensk militär.¹¹⁷ Även i dessa uppgifter blir det tydligt att de mål som bör anfallas är sådana som påverkar fiendens militära förmåga till fortsatt motstånd och det gäller även de som utfördes i fiendens hemland.

Idéen om att dela in flygvapnet i två vapengrenar, som diskuterats ovan, kan även ses utifrån ett förloppsperspektiv där bombflygets betydelse och uppgifter i det inledande skedet är primärt inriktat mot fientliga flygstridskrafter. För det inledande skedet blir då anfall mot fiendens flygbaser mycket betydelsefulla och genomföres gärna i samverkan med jaktflygets förmåga till lokalt luftherravälde genom avvisande av fientliga flygföretag i anslutning till armén. Denna egna tolkning strider egentligen inte mot idén om två flygvapen utan sätter snarare dess användning i en tidskontext. Självständiga bombföretag av denna typ utfördes i övningarna och ansågs vara mycket betydelsefulla under det inledande skedet. Dessa skulle verka tillsammans med jaktförbanden vars uppgifter var för armén i skyddande syfte.¹¹⁸ I takt med att förloppet utvecklades och de svenska markstridskrafterna kommit att verka offensivt ändrades också bombflygets samt jaktflygets uppgifter. Fortfarande ansågs bombflyget genom bekämpning av fiendes flygstridskrafter kunna utgöra ett indirekt skydd för arméns framgående delar, och sådana självständiga företag uppmuntrades,

¹¹⁶ Corum (1997) sid: 54

¹¹⁷ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: häfte "Diarium" kapitel "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931" "Motivering"

¹¹⁸ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: kapitel "Kritik på första skedet. Flygoperationerna 6.-15. januari" sid: 1

men delar av förbandet avsattes till direkt flygunderstöd åt markstridsförbandens offensiv.¹¹⁹

Pape skriver att det finns tre typer av "nekande"-strategier där den första behandlar direkt flygunderstöd och formulerades av tyskarna under mellankrigstiden.¹²⁰ Denna strategi karaktäriseras av operativ rekognoscering (vilken diskuterats ovan), attacker mot fiendes frontlinjer samt attacker mot logistiska punkter bakom fiendens front.¹²¹ För att undersöka hur detta såg ut i Generalstabens övningar krävs att analysen behandlar "det andra skeendet" vilken berör tiden då bombflyget inte enkom uppdrages anfälla fiendens flygstridskrafter utan omfördelas i syfte att understödja markstridsförbandens offensiv. I detta senare skede, då en markoffensiv mot ryska förband inletts, har jaktförbanden givits i uppdrag att, i samband med armens annalkande framryckning, anfälla fientliga markstridskrafter. Alltså genomföra direkta attacker mot fiendens frontlinjer.¹²² Dessutom har flygförband inriktats mot att anfälla viktiga punkter bakom fronten i form av fiendens förbindelselinjer och framförandet av förstärkningar.¹²³ Att detta har genomförts i syfte att understödja arméns offensiv kan så rimligen tolkas då det i kritik för övningen 1931-1932 framföres att bombplansförbanden inte var ändamålsenligt organiserade utan bör ha inriktats mot försvararens ställning och verka mot hans förbindelser i avsikt att försvåra hans underhållstjänst. Detta poängteras vara av yttersta vikt vid arméns framryckning.¹²⁴ För övningen år 1932-1933 omnämns att vid skedet för framryckning är flygbrigadens förnämsta uppgift att understödja armens anfall. Det uttrycks att det effektivaste sättet att göra detta på är att utföra anfall mot truppkolonner på slagfältet eller i dess direkta närhet.¹²⁵ En sådan tydlig diskussion föres inte för sommarspelet år 1931 men uppdrag givna till jakt- och bombflyget under arméns offensiv tyder på att liknande tankar förekom. Widén/Ångström skriver

¹¹⁹ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: "Diarium" i "Replik till Tamm" sid: 2

¹²⁰ Pape (1996) sid: 70. Den andra är strategisk interdiktions med storskaliga operationer där fiendens militära produktion attackeras och den tredje är operativ interdiktions som söker uppnå en paralysering av motståndarens förmåga att koordinera och leda sina förband.

¹²¹ Pape (1996) sid: 70

¹²² KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: i "1. Flygesk. Nr 100. Eskaderorder" och i "Särskild order till 1.sflj och 1. jflj"

¹²³ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 1: i pärm "Strategiskt-taktiskt krigsspel 1931-1932" "Arméorder"

¹²⁴ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 2: i häfte "V.P.M. för slutkritik vid krigsspelet 1931-1932" sid: 20

¹²⁵ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: avsnitt "Flygverksamheten den 16. och 17. januari" sid: 9

att denna roll, av direkt flygunderstöd, tillskrev von Seeckt flygstridskrafterna ha under de operationer som efterföljde det inledande skedet. Genom direkt flygunderstöd skulle motståndarens markstridskrafter avskärmade från förstärkningar och underhåll.¹²⁶

Undersökningen har funnit att mycket tycks överensstämma med denna typ av "nekande"-strategi i utförande och syfte som Pape presenterar men även vad gäller von Seeckt och tysk doktrinutveckling under 1920-talet. Däremot går det inte att uttala sig om Generalstaben byggt sin kunskap på tyska tankar. Det finns inte heller något i materialet som talar för detta mer än de likheter som förefalla finnas. Dessa likheter kan ha sitt ursprung ur andra aspekter, inte minst dragna erfarenheter ur första världskriget, något som låg till grund även för den tyska utvecklingen.¹²⁷ Idéer om direkt flygunderstöd har inte föregåtts av teoretiker, likt strategisk bombning har med Douhet, utan har utvecklats inom staters försvarsmakter.¹²⁸ Detta gör det svårt att härleda sådana utvecklingar inom den svenska militären till andra krigsmakter. Strategin ter sig mer ha skeendet av ett "trial and error"-förlopp, vilket ytterligare försvårar möjligheter att rimligt draga paralleller till, i detta fall, von Seeckt och Reichswehr. En rimlig slutsats med det underlag denna undersökning haft till hand, är att Generalstaben tycks använda flygvapnet i taktiskt syfte, som understödjande part till markstridskrafterna där bombförbanden inledningsvis gavs självständiga uppdrag som under förloppets gång breddades till att även inbegripa bombanfall inom stridsarenan. Denna slutsats kommer i det påföljande avsnittet att diskuteras utifrån kontextuella och källkritiska aspekter. Därefter kommer ett sammanfattande resultat att presenteras.

2.4 Resultatsdiskussion

Som ovanstående undersökning visat på är det ett taktiskt nyttjande av flygvapnet, den strategi som Pape kallar "nekande", som Generalstaben tycks inrikta flygstridskrafterna mot. I en sådan strategi är det anfall mot militära mål, med en direkt koppling till slagfältet, som anfalles. Syftet är inte att bryta motståndarens *vilja* utan hans militära *förmåga* till fortsatt motstånd. Denna slutledning behöver dock

¹²⁶ Widén/Ångström (2005) sid: 160

¹²⁷ Corum (1997) sid: 51

¹²⁸ Pape (1996) sid: 69

problematiseras. Då denna studie söker finna en pusselbit till hur flygvapnet under dess första levnadstid skulle användas måste resultatet ställas emot då rådande förhållanden som kan påverka denna tolkning samt mot det begränsade underlag denna studie använt sig utav.

Ett faktum som mycket väl kan ha inverkat på användningen av flygstridskrafterna i övningarna är den aktör som producerat och utfört dessa, nämligen Generalstaben. Då Generalstaben var arméns högsta stab tycks det rimligt att anta att det haft sin inverkan på hur flygvapnet används och inte används. Efter försvarsbeslutet år 1925 blev flygvapnet en fristående gren men gavs inte de verktyg som krävdes för att göra flyget till en jämställd aktör gentemot armén och marinen. Böhme skriver att flygvapnet vid denna tid inte hade sin egna stab, och att det överlag skiljde mycket mellan flygvapnets organisation och de övriga två grenarna. Detta i sig gjorde att flygvapnets ställning var lägre än de andra grenarna och i mångt och mycket fortfarande sågs som ett hjälpvapen till de övriga försvarsgrenarna.¹²⁹ Då flygvapnets egna organisation var haltande är det rimligt att anta att dess inflytande på hur flyget användes i Generalstabens övningar var begränsad.

Helge Jung, som vid tiden för denna studie satt i Generalstaben, var en viktig individ för hur flygvapnet skulle utvecklas. I sin bok, "*Antingen - Eller*", och med sin medverkan i tidningen Ny Militär Tidskrift (NMT) kom han, tillsammans med andra, att starkt influera försvarets utveckling genom spridning av sina idéer. Dessa idéer influerade 1930 års försvarskommission som presenterades år 1935 och låg till grund för det försvarsbeslut som togs år 1936.¹³⁰ Samtliga individer ur Generalstaben kom från armén och de individer knutna till försvarskommission var officerare som ansågs vara lant- och flygmilitära experter, ofta kopplade till NMT-kretsen.¹³¹ Det går alltså att ställa sig frågan huruvida det är influenser från andra staters militärer och deras inriktning mot flygunderstöd till armén som varit vägledande eller om det snarare är aktören, i form av individer formade ur armén med ett "arméperspektiv" på flygvapnets användningsområde. Detta perspektiv kan ha begränsat teoretiska inslag av Douhet i Generalstabens övningar.

¹²⁹ Böhme (1982) sid: 13

¹³⁰ Böhme (1982) sid: 14

¹³¹ Böhme (1982) sid: 14

Samtidigt är det inte en ensamt verkande faktor utan rimligtvis kan vissa begränsningar i val av metod gjort sig gällande då det svenska ingripandet verkade inom NF:s stadgor. Erik Norberg har i sin avhandling behandlat sådana krigscenarios där anfall sker mot svenskt territorium, av olika syften och från olika riktningar. I ett sådant scenario menar Pape att folkets vilja till kraftigt motstånd ökar, i jämförelse med exempelvis ett sanktionsingrepp där det egna territoriet inte är utsatt.

Avsaknaden av direkt hot mot eget landområde samt under NF:s flagga kan ytterligare ha böjt inriktningen mot ett taktiskt nyttjande av flygvapnet, och därmed vara missvisande i graden av närvaro av samtida teoretikers, samt dess bidrag till den operativa utvecklingen av flygvapnet under tidigt 30-tal.

Ett annat viktigt faktum som mycket väl kan ha påverkat det praktiska nyttjandet är den knappa tillgången på bombplan. Vid sommaren 1931 fanns det till antalet noll bombplan inom flygvapnet för att år 1936 uppgå till endast två stycken.¹³² Denna avsaknad kan vara anledning till att det i materialet från Generalstabens övningar framgår att det som den senaste tiden lagts kraft och möda på att utreda är den verkansgrad som kan åstadkommas från olika bomblaster mot olika mål.¹³³ En rimlig slutsats att dra utifrån detta är att det primära intresset legat på vilken typ av bombplan som bör införskaffas, utifrån tekniska aspekter, snarare än hur de operativt ska nyttjas.

Sammanfattning av undersökningens resultat

Det finns indikationer i underlaget på att Douhet till del kan ha haft inverkan på val av mål och möjligtvis påverkat de självständiga uppdragen som flygvapnet gavs att utföra. Däremot närvarar det essentiella i Douhets teori, att slå mot civilbefolkningens vilja, inte i övningarnas utförande. Inte ens en vag antydning om detta förekommer i övningarna. Dessa tankar finns istället representerade för i Helge Jungs bok och en rimlig slutsats kan därför dragas om att teorin nått kretsen kring Generalstaben men valts bort i dessa övningars utförande.

¹³² Böhme (1982) sid: 47

¹³³ KrA (Gst) Centralavdelningen, (H), F1b, vol 3: i kapitel "Kritik på första skedet. Flygoperationerna 6-15 januari" sid: 5

Vad gäller von Seeckt och inverkan från tysk doktrinutveckling är det inte heller möjligt att med säkerhet påstå att dessa haft inverkan på flygvapnets operativa användning. Däremot kan, efter denna studies analys, sägas att flygvapnet ämnade användas i taktiskt syfte, riktad att slå mot motståndarens militära förmåga samt i ett för armén understödjande syfte. Underlaget är alldeles för begränsat för att kunna säga att så även var fallet vid krigsplanläggning utanför NF:s regelverk eller vid krigsplanläggning där försvar av svenskt territorium behandlades. Ett sådant scenario kan mycket väl påverka användning av flygvapnet, även om några antydningar om strategisk bombning inte ens förekommer i övningsmaterialet. Onekligen krävs ytterligare studier, genomförda på en stor variation av underlag, för att kunna dra en adekvat slutsats om den institutionaliserade kunskapen som rådde under flygvapnets första levnadsdecennium och varifrån denna inhämtats. Denna studie tillsammans med det som redan utförts är inte tillräckligt.

3. Källförteckning

3.1 Otryckta källor

Generalstabens arkiv (KrA) (H), Centralavdelningen (H), Serie F, Hemliga handlingar ordnade efter ämne, Första avdelningen, b) Strategiska krigsspel 1931-1933, vol 1-4.

3.2 Litteratur

Böhme, Klaus-Richard. *Svenska vingar växer. Flygvapnet och Flygindustrin 1918-1945*. Stockholm: Militärhistoriska förlaget. 1982.

Corum, James S. *The Luftwaffe. Creating the Operational Air War, 1918-1940*.

Kansas: University Press of Kansas. 1997.

Huldt, Bo. "Svensk nedrustnings- och säkerhetspolitik från tjugotal till åttiotal", i Hugemark, bo (red.). *Neutralitet och försvar: Perspektiv på svensk säkerhetspolitik 1809-1985*. Stockholm: Militärhistoriska förlaget. Sid 185-219. 1986.

Johansson, Alf W. *Europas krig. Militärt tänkande, strategi och politik från Napoleon till andra världskrigets slut*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedt. 2006.

Jung, Helge. *Antingen - Eller. Freds- och försvarsproblemet i saklig belysning*. Stockholm: Ny Militär Tidskrift Bokförlag. 1930.

Norberg, Erik. *Flyg i beredskap. Det svenska flygvapnet i omvandling och uppbyggnad 1936-1942*. Stockholm: Allmänna förlaget. 1971.

Pape, Robert A. *Bombing to Win. Air Power and Coercion in War*. New York: Cornell University. 1996.

Smedberg, Marco. *Om luftkriget. Från luftballonger till systemflygplan*. Stockholm: Page One Publishing AB. 1998.

Widén, Jerker., Ångström, Jan. *Militärteorins grunder*. Stockholm: Försvarsmakten. 2005.